

Tiltaksstrategi for tilskott til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) i Karlsøy kommune for 2018 - 2021

1. Bakgrunn

Formålet med tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensingen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier.

SMIL-midler bør ses i sammenheng med tilskudd til regionale miljøtiltak (RMP). SMIL-midler kan brukes til større ryddearbeiding og tilrettelegging for slått og beite, f.eks. rundt kulturminner og i områder med biologisk verdifulle arealer. SMIL kan også brukes til etablering eller restaurering av ferdselsårer og istandsetting av ferdselsårer, gamle bygninger mm. RMP er rettet mot påfølgende årlig vedlikehold og skjøtsel.

SMIL-tilskudd kan søkes av:

- Jordbruksprodusenter som er berettiget til produksjonstilskudd
- Eiere av landbrukseiendommer når det foregår en tilskuddsberettiget produksjon på eiendommen

Sentrale lovverk og dokumenter med føringer for miljøtiltak i jordbruket:

- Stortingsmelding nr. 11 (2016-2017) Endring og utvikling
- Forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket FOR-2004-02-04-448
- Rundskriv 2017-13 fra Landbruksdirektoratet
- Nasjonalt miljøprogram 2012 (for perioden 2013-2018)
- RMP Troms 2013-2016 (2018)
- Miljøstatus i landbruket for 2015 – rapport nr. 9/2016

2. Organisering og prosess

Tiltaksstrategien er utformet med utgangspunkt i regionalt miljøprogram for Troms 2013-2016 (2018) og de lokale miljøutfordringene som er til stede i Karlsøy. Før politisk behandling sendes strategien på høring til faglagene i landbruket, gårdbrukere i kommunen, Fylkesmannen i Troms, kulturminnevernmyndighetene med flere.

3. Miljøutfordringer for jordbruket i Karlsøy

I Karlsøy kommune er den største miljøutfordringen at biologisk verdifulle og kulturhistorisk viktige arealer gror igjen. Sentraliseringen av jordbruket, endrete driftsformer og bruk av større og tyngre maskiner medfører at deler av kulturlandskapet ligger brakk og at gammel kulturmark gror igjen. Dette gjelder særlig for bratte og ulendte arealer som er vanskelig tilgjengelig med dagens maskinpark, og for de veiløse og fraflytta bygdene og øyene uten offentlig transportforbindelse. Gjengroinga fører til at biologisk mangfold på åpne lyng- og grasmarker går tapt, i likhet med kulturhistoriske og opplevelsesbaserte verdier i landskapet.

- *Verdifulle kulturlandskap*

I Karlsøy kommune har vi flere kulturlandskap som er pekt ut til å ha nasjonal og regional verdi¹:

- Beitebakkene på/under Vetten på Karlsøya
- Dunhavre-eng på kirkestedet på Karlsøya
- Området Lågmyra til Sandvika på Karlsøya
- Dåfjordbotn på Ringvassøy
- Naturbeitemark med forekomst av beitemarkssopp på Nordeidet på Reinøya
- Flatvær utenfor Nord-Kvaløya

I tillegg er Bergland på Reinøya listet opp i naturbasen som viktig naturbeitemark². Det kan finnes flere gamle slåttemarker, slåtte- og beitemyrer, naturbeitemarker og beiteskoger i kommunen som ikke er listet opp her, men som likevel kan falle inn under kategorien verdifulle kulturlandskap.

- *Kulturminner og verneverdige bygg*

Karlsøy har 2159 enkeltminner og 627 kulturminnelokaliteter registrert i databasen Askeladden. Dette er boplasser, tufter, gårdshauger, gravminner mm. Av disse er 1415 automatisk fredet. Under arkeologiske registreringer i 2011 og 2012 som grunnlag for kommuneplanen har mange av disse kulturminne blitt stedfestet og målt inn med GPS.

Dessuten jobber Karlsøy kommune for tiden med utarbeidelsen av en kulturminneplan med særlig fokus på nyere tids kulturminner som ikke er omfattet av vern/automatisk fredning, som verneverdige bygninger, krigsminner, gruver, rydningsrøyser, steingjerder og kulturminner tilknyttet kyst- og kulturlandskapet. Mange typer kulturminner i jordbruket vil falle inn under denne kategorien og en viktig del av arbeidet med planen er å kartlegge disse i dialog med gårdbrukere.

Flertallet av de registrerte kulturminnene ligger i brakklagt dyrket mark og i noen grad på arealer som fortsatt dyrkes. Karlsøy ligger utenfor korn grensa og lokalitetene på eng er relativt godt bevart sammenlignet med jordbruksområder som pløyes regelmessig. Karakteristisk for Karlsøy er derfor at synlige kulturminner er bevart i selve åkerarealet og ikke utelukkende på åkerholmer eller i randområder mellom dyrkningsflatene.

¹ Bråthen, K.A., Alm, T. og Vange, V. 1996. *Registrering av verdifulle kulturlandskap i Troms*. HiF rapport 1996:11.

Alm, T. og Often, A. 2013. *Supplerende kartlegging av biologisk mangfold i jordbrukets kulturlandskap, inn- og utmark i Troms, med en vurdering av kunnskapsstatus*. Direktoratet for naturforvaltning, DN-utredning 2013-9. Jordal, J.B. og Bratli, H. 2012. *Beitemarkssopp og supplerende naturtypekartlegging i kulturlandskapet i Finnmark og Troms i 2011*. NINA rapport J.B. Jordal nr.3-2012.

² <https://faktaark.naturbase.no/?id=BN00070038>

Under kartlegging i 2011/2012 ble det påvist en del ferske inngrep i kulturminner og landbruket er én av årsakene til tap og skade på kulturminnene, i hovedsak på grunn av høsting med tunge maskiner og kontinuerlig utflating av kulturminnene.

Hovedinntrykket er at dette skyldes en kombinasjon av allmennhetens manglende kunnskap om lovverk (KML og PBL) og hvordan kulturminnene har vært kommunisert. Kartfesting av kulturminnene og formidling av disse samt informasjon om virkemidler til skjøtsel er derfor viktige tiltak som trolig vil bidra til reduksjon av en høy tap/skadefrekvensen i Karlsøy.

En hovedutfordring i videre vern av kulturminner er gjengroing av kulturlandskapet. Synlige kulturminner i relativt godt bevarte kulturmiljøer forsvinner i ildtuer og midjehøyt gress. Det er derfor behov for beiting og slått før gjengroingsprosessen går for langt.

- *Friluftsliv*

Karlsøy kommune er en stor utmarkskommune med to landskapsvernområder (Nordkvaløy-Rebbernesøy og Skipsfjord), ni naturreservat (Bogen, Lågmyra, Karlsøy prestegård, Måsvær, Sørfugløy, Nord-Fugløya, Flatvær, Breivika, og Kvitvær) og et statlig sikra friluftslivsområde (Haugland gård på Hersøya).

Våren 2016 ble verdikartlegging av friluftsområder i kommunen ferdigstilt i samarbeid med Ishavskysten friluftsråd og Troms fylkeskommune. Dette for å bedre friluftsforvaltningen og sikre allmenhetens friluftssinteresser.

Utmarka er stort sett lett tilgjengelig for allmennheten og det er mange muligheter for friluftsliv både sommer og vinter, med både tilrettelagte og ikke tilrettelagte turstier, gapahuker mm. «Kyststiene på Vanna» er eksempelvis enkelt tilrettelagte vandringer langs historiske stier som går gjennom Skipsfjord landskapsvernområde.

Mange steder går merka og tilrettelagte turløyper gjennom jordbrukets kulturlandskap (deriblant på Karlsøya; Grøtnes, Finnkroken, Lilleby og Stakkvik på Reinøya; Grunnfjord, Dåfjord, Skogsfjord og Gamnes på Ringvassøya; Lanesøya, Slettnes og Skipsfjord på Vannøya). Kommunen er ikke kjent med at det er problemer for allmennheten å få tilgang til disse områdene, men enkelte steder kunne skjøtsel gjennom slått og beite sørge for enda bedre tilrettelegging.

- *Forurensing*

Forurensing fra landbruket i Karlsøy er forholdsvis liten. Flere elver og én innsjø (Storelva på Nordeidet, Nordgardselva på Karlsøya, Grunnfjord/Hansnes bekkefelt, Vannareidelva, Nord-Vannvåg bekkefelt, Skogsfjordelva, Skogsfjordvatnet og bekkefeltet nord for Skogsfjordvatnet) er i liten grad påvirket av diffus avrenning fra beite og eng og husdyrhold/husdyrgjødsel, men den økologiske tilstanden i disse vannforekomstene er god til svært god. Det er likevel forbedringspotensial på enkelte områder og det finnes en rekke tiltak som kan gjøres for å hindre avrenning og klimagassutslipp og for å få et mer miljøvennlig jordbruk.

Det er også en del utfordringer når det gjelder gammelt, utrangert utstyr (skrot), forfalne gjerder og materiell som ligger rundt omkring på gårdstun og i kulturlandskapet, gjerne på eiendommer som ikke lenger er i drift eller på eiendommer hvor kun jordene er leid bort mens resterende areal ikke er i drift.

4. Prioriterte miljøtiltak for jordbruket i perioden

Basert på miljøutfordringene ovenfor, skal følgende miljøtiltak prioriteres slik i perioden 2018-2021:

1. Planleggings- og tilretteleggingsprosjekter som leder frem til gode og konkrete kulturlandskaps- eller forurensingstiltak for et større område eller for flere eiendommer.
2. Kulturlandskapstiltak:
 - a. Tiltak som bevarer nasjonalt og regionalt viktig kulturlandskap
 - b. Tiltak som ivareta gammel kulturmark og øker/sikrer biologisk mangfold
 - c. Tiltak som ivaretar kulturminner og kulturmiljøer (inkludert verneverdige bygninger på gårdstun i inn- og utmark, steingjerder, rydningsrøyser, bakkemurer og lignende, gamle stier/veifar/veimerker), gjennom skjøtsel, vedlikehold og istandsetting (i samarbeid med kulturminnevernmyndighetene)
3. Forurensingstiltak (utover det som kan forventes av vanlig jordbruksdrift)
 - a. Tiltak som reduserer erosjon og tap av næringsstoff til luft og vann, f.eks. gjennom utbedring og supplering av hydrotekniske anlegg, herunder graving av åpne kanaler til erstatning for tidligere lukka avløp
 - b. Særskilte bygningsmessige miljøtiltak i eller i tilknytning til eksisterende driftsbygning eller driftsopplegg, f.eks. for å hindre avrenning fra husdyrgjødsel eller rundballer og for å hindre gasstap, luktplager mm.
 - c. Økologiske rensingstiltak, f.eks. buffersoner mot vassdrag, fangdammer miljøplanter mm.

5. Strategi for å oppnå målene

- Informasjon om SMIL og de økonomiske virkemidlene samt søknadsfrister blir annonsert på kommunens hjemmeside og på facebook på våren, så snart kommunen har fått tildelt midler fra Fylkesmannen. Gårdbrukere som søker produksjonstilskudd varsles på epost. Dersom det er ubrukte midler igjen på høsten, lyses det ut restmidler.
- Kommunen oppfordrer og tar initiativ til samarbeid mellom gårdbrukere, grunneiere/grunneier- og utmarkslag, faglag og foreninger og mobiliserer til felles tiltak.
- Kommunen arrangerer et informasjonsmøte for interesserte søkere hvor vi diskuterer mulige SMIL-tiltak i Karlsøy.
- Gode prosjekter fås frem i media for å motivere og inspirere flere til spesielle miljøtiltak i jordbruket.

6. Retningslinjer for prioritering mellom søknader

Dersom det er flere søknader enn tilskuddsrammene tilsier, skal følgende retningslinjer brukes ved prioritering av søknader:

- Planleggings- og tilretteleggingsprosjekter som kan lede frem til større prosjekter prioriteres høyest.
- Der søknadene ellers er gode, prioriteres tiltak som kan gi fremtidig RMP-tilskudd foran andre tilskudd.
- Der søknadene ellers er gode, prioriteres fellestiltak foran enkelttiltak.
- Prosjekter innenfor de prioriterte miljøtiltak (se liste nedenfor) prioriteres foran andre tiltak.

7. Tilskuddsordninger og tilskuddssatser

Det ytes engangstilskudd med inntil 70% av godkjent kostnadsoverslag. For særskilte tiltak for å ivareta biologisk mangfold og for planleggings- og tilretteleggingstiltak, kan det ytes tilskudd med inntil 100% av godkjent kostnadsoverslag.

- Tilskudd til planleggings- og tilretteleggingstiltak: inntil 100%
 - Formålet med slike prosjekter er å legge til rette for større helhetlige prosjekter over større områder.
- Tilskudd til kulturlandskapstiltak: inntil 70%, inntil 100% for særskilte tiltak for å bevare biologisk mangfold
 - Tiltak som ivaretar biologisk mangfold og gammel kulturmark, og som tilrettelegger for økt biologisk mangfold
 - Tiltak som tilrettelegger for større tilgjengelighet og opplevelser i landskapet, og som holder verdifulle områder åpne.
 - Tiltak som ivaretar kulturminner og kulturmiljøer, inkludert verneverdige bygninger, gjennom skjøtsel, vedlikehold og istandsetting etter kulturminnefaglige retningslinjer.
- Tilskudd til forurensingstiltak: inntil 70%
 - Tiltak som reduserer risikoen for erosjon på jordbruksarealer og i vannløp.
 - Tiltak som reduserer avrenning av næringsstoffer fra jordbruksarealer.
 - Tiltak som reduserer forurensende utlipp fra jordbruket til luft og vann.

Utfyllende beskrivelse av tiltak står i rundskriv 2017-13 kommentarer til forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket.

For å forenkle søknadsbehandlingen settes det følgende satser som skal brukes i utarbeidelsen av kostnadsoverslag:

- Timesatser eget arbeid: 250 kr/time
- Tillegg for bruk av lette maskiner som motorsag, ryddesag o.l.: 75 kr/time
- Tillegg for bruk av tyngre maskiner som traktor, gravemaskin o.l.: 250 kr/time
- Manuell rydding/tykning av gjengrodde beiter med motorsag, ryddesag, øks, hakke o.l.: 3000 kr/da
- Maskinell rydding av gjengrodde beiter med beitepusser, krattknuser o.l.: 500 kr/da
- Innkjøp av nødvendig kompetanse, tjenester, materiell og utstyr iht. kostnadsoverslag/prislister/faktura fra leverandør.

Andre tilskudd

Disse ordningene kan også være aktuelle å søke på:

- Regionalt miljøtilskudd
- Tilskudd til tiltak i beiteområder
- Tilskudd til drenering av jordbruksjord
- Redningsplanken
- Tilskudd til samiske kulturminner
- Diverse tilskuddsordninger hos Riksantikvaren
- Støtteordninger gjennom Innovasjon Norge
- Støtteordninger gjennom Enova